

Deprem Komünizmi

Foti Benlisoy

23.02.2023

Yirminci yüzyılın edebi klasiklerinden sayılan William Golding'ın *Sineklerin Tanrısı* adlı romanı (1954), onları taşıyan bir uçağın düşmesi sonucu Pasifik Adası'nda bir adada mahsur kalan bir grup çocuğun serüvenini aktarır. Kendilerini bir anda cennetvari ıssız bir adada bulan bu iyi eğitim almış çocuklar, önceleri ortak işlerini yürütmek adına ortaklaşa bir düzen kurmayı deneseler de zamanla saldırgan-rekabetçi eğilimler sergilemeye başlayıp rakip “kabilelere” bölünürler. Çocuklar bir savaş gemisi tarafından kurtarıldığındaysa adanın büyük bir bölümü alevlere teslim olmuş, çocuklar birbirlerini yakalamak için av partileri düzenlemeye, birbirlerini katletmeye başlamıştır. Romanın sonunda birbirleriyle savaş halinde olan “güneşten kararmış, karınları, küçük vahşilerin karnı gibi şişmiş” çocukları yanmakta olan adadan kurtaran geminin kaptanı, onların “barbarlığa yuvarlanışına” hayıflanır adeta: “Ben de sanırdım ki, bir yığın Britanyalı çocuk... Hepiniz Britanyalıyınız, değil mi? Sanırdım ki, bundan daha iyi idare edebilirlerdi durumu”.¹

Sineklerin Tanrısı'nın bir felaket sonucu medeniyetten ayrı düşmüş çocukların hızla barbarlığa yuvarlanışına dair hikâyesi, insanların kooperasyon ve kendi kendilerini yönetme yetilerine dair karamsarlık ve sinizmin en güçlü ve “gerçekçi” bulunan anlatılarından biridir. Oysa romanın yazılışından on yıl sonra bir grup çocuk bu kez gerçekten ıssız bir adaya düştüğünde olaylar *Sineklerin Tanrısı*'ndan bambaşka bir istikamette gelişir. 1965 yılında altı çocuk bir deniz kazası sonucunda Pasifik Denizi'nde bulunan Tonga ada grubunun güneyindeki küçük Ata adasında, 15 ay boyunca mahsur kalır. Bu zaman zarfında çocuklar, daha sonra onları kurtaran geminin kaptanı Peter Warner'ın deyimiyle “küçük bir komün” kurarlar. Çocuklar yağmur suyunu depolamak için ağaç gövdelerini oyar, bir meyve bahçesi oluşturur, basit bir jimnastik alanı, hatta bir de badminton sahası yapar. Kazazede çocuklar bahçede, ortak mutfakta ve diğer işlerde sırayla çalışıyorlardı. Bazen kavga da ediyor ama oluşan tartışmaları hep beraber çözüyorlardı. Balık tutuyor, müzik aletleri yapıyor, aralarından biri hastalandığında ona bakıyorlardı.²

Velhasıl kelam bir grup çocuk medeniyetle herhangi bir bağı olmayan gerçekten ıssız bir adaya düştüğünde birbirinin kurdu kesilmemiş, “Sineklerin Tanrısına” kurban etmek üzere birbirini avlar hale gelmemiş, tersine uyum, işbirliği, dayanışma ve karşılıklı yardımlaşma temelinde bir örgütlenmeye gitmiştir. Bugün Ata adasının çocukları hatırlanmıyor. Golding'ın “herkesin herkese karşı savaşında altta kalanın canı çıksıncı” kurgusu ise bir klasik addediliyor ve çeşitli yollarla popüler imgelemi etkilemeye devam ediyor. Onun ruhu uluslararası bir “hit” olan *Survivor* programında dönüşerek yaşamaya devam ediyor.

Ata adasında geçen gerçek “Sineklerin Tanrısı” hikâyesinin “kıssadan hissesi” aşikâr aslında: Bir felaket sonrasında insanların postapokaliptik *Mad Max* filmlerinin o herkesin herkese karşı amansız ve acımasız mücadelesinden ibaret “doğal” hallerine geri döneceği varsayımı, burjuvazinin kendi suretinde yarattığı mevcut “medeniyetin” insanlığın “doğasına” dair karanlık bir fanteziden ibaret.

Aslında eşitsizlikleri, tahakküm ilişkilerini görünür hale getiren, onları adeta teşhir eden felaketler mevcut olandan kopuşu gündeme getirebilen birer kırılma noktasıdır. Felaketle birlikte siyasal ve toplumsal iktidar yapıları bir an için dahi olsa kırılarak işlemez hale gelir. Rebecca Solnit'e göre, sanılanın aksine, bir felaket sonucunda hâkim toplumsal düzen geçici olarak çöktüğü ya da ciddi anlamda zafı uğradığında karşılıklı yardımlaşma, işbirliği ve dayanışma temelli “felaket toplulukları” ortaya çıkar. Bunlar, Ata adasındaki gibi, kapitalist toplumsal nizamın o güne dek bastırıldığı dayanışmacı kapasitelerin beklenmedik bir biçimde açığa çıkmasına neden olur. Hâkim yaşama biçimi şu ya da bu nedenle kısmen de olsa askıya alındığında insanlar bireyciliği, edilgenliği ve rekabetçiliği esas alıp teşvik eden kural ve pratikleri ihlal edebileceklerini görürler.

Solnit, “korkunç olsa da felaket bazen cennete açılan bir arka kapıdır” diye yazar.³ Gerçekten de felaket, düne kadar yok sayılmış ütopyik enerjilerin açığa çıkmasına pekâlâ vesile olabilir. Hem unutmayalım, kıyamet çok eskilerden beri, dünyanın tersine döndüğü bir kurtuluş umudunu güdeme getirir. Deprem bölgesinde onca yıkım ve acının ortasında yeşeren dayanışmacı pratikler bunun son örneği.

¹ William Golding, *Sineklerin Tanrısı*, çev. Mina Urgan, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2020, s. 247.

² Rutger Bregman, *Humankind A Hopeful History*, Bloomsbury Publishing, Londra, 2020, s. 35-56.

³ Rebecca Solnit, *A Paradise Built in Hell The Extraordinary Communities That Arise in Disaster*, Viking, New York, 2009, s. 3.

Kimileri bu dayanışma ve karşılıklı yardımlaşma seferberliğini haklı olarak “deprem komünizmi” olarak adlandırıyor. Mesela Ali Ergin Demirhan şöyle yazıyor: “Deprem bölgesinde mülkiyet ve piyasa ortadan kalkmıştır, para hükmünü yitirmiştir ancak hayat sürmektedir. İnsanların peşinde olduğu şey de mülkiyet, para ya da piyasa değil barınma hakkı, beslenme hakkı, enerji hakkı, sağlık hakkı, iletişim hakkı, eğitim hakkı, ulaşım hakkı gibi temel toplumsal haklarının ihtiyaçları doğrultusunda karşılanmasıdır. Devletin enkaz altında bıraktığı halkı yaşatmak üzere harekete geçen toplumsal seferberlik ise ‘herkesten yeteneği kadar, herkese ihtiyacına göre’ ilkesi ile işlemektedir. İşte bu ilke komünizmin en sade tanımıdır.”⁴

Levent Dölek’in isabetle vurguladığı üzere deprem koşulların da zorunluluğun dayatmasıyla oluşmuş “bu komünist ilişkiler kalıcı ve istikrarlı değil” elbette. “Kapitalizm ve sermaye deprem bölgesinde geçici bir süreliğine hâkim ilişki tarzı olmaktan çıktığı halde deprem bölgesinin sınırlarından başlayan büyük bir kapitalist kuşatma var.”⁵ Deprem komünizmini hayata geçiren “felaket toplulukları” son derece kırılğan ve kendini toparlayan iktidarın her türden saldırısına açık.

Felaket anında geçerli olmuş ilişki ve pratiklerin felaket sonrasının “yeni normaline” de taşınabilmesi kolay iş değil elbette. Kriz anında karşılıklı yardımlaşma temelinde sermaye ve devletten kurtarılmış alanlar yaratmak kritik önemde olsa da sermaye güçleriyle merkezi düzeyde girilecek ve güçler dengesinde niteliksel dönüşümlere yol açacak muharebeler yaşanmadığı sürece bu alanlar geçici ve kısmi kalmaya mahkûm.

Yine de karşı karşıya olunan güçlükler ne olursa olsun fiili “deprem komünizmi”, yani deprem sonrasında açığa çıkan büyük toplumsal dayanışma ve karşılıklı yardımlaşma hareketi, ülkenin siyasal iklimini bütünüyle değiştirmiş, iktidarı hayli zor durumda bırakmıştır. “Deprem komünizmi” siyasal güçler dengesinde daha düne kadar tahmin edilmesi mümkün olmayan, ana akım muhalefetin kendi başına asla başaramayacağı bir etkide bulunmuştur. Tam da bu nedenle bu toplumsal seferberliği tüm güçlüklerle karşı daha da büyüterek derinleştirmek, onu kurucu bir kolektif iradeyle donatmak hepimizin görevi olmalı.

⁴ Ali Ergin Demirhan, “Hatay’dan deprem notları (2): Koordinasyon krizi ve deprem komünizmi”, <https://sendika.org/2023/02/hataydan-deprem-notlari-2-koordinasyon-krizi-ve-deprem-komunizmi-677617/>

⁵ Levent Dölek, “Deprem Komünizmi”, <https://gercekgazetesi1.net/politika/deprem-komunizmi>

Anarşist Kütüphane

Foti Benlisoy
Deprem Komünizmi
23.02.2023

24.02.2023 tarihinde şuradan alındı: fotibenlisoy.tumblr.com

tr.anarchistlibraries.net